

MICHAŁ KOZŁOWSKI
(Lublin)

OKTAWIUSZ JUREWICZ (30 IV 1926 – 28 IV 2016)

Zdziałał bardzo wiele dla bizantynistyki w Polsce, jego przekłady literatury greckiej zawsze budziły uznanie. 28 kwietnia 2016 r. zmarł nestor polskich bizantynologów, członek Polskiej Akademii Umiejętności – profesor Oktawiusz Jurewicz¹.

Urodził się 30 kwietnia 1926 r. w Starosielcach (dziś osiedle w Białymstoku). W 1946 r. rozpoczął studia z zakresu filologii klasycznej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Jego wykładowcami byli wtedy: Stanisław Skimina (1886–1962), Stefan Srebrny (1890–1962)², Karol Górski (1903–1988). Studia ukończył na Uniwersytecie Warszawskim w 1950 r. (magisterium *De brevilloquentia Tacitina*) pod kierunkiem Kazimierza Kumanieckiego (1905–1977)³. Od tego czasu był związany z Instytutem

¹ Podstawowe dane – zob. W. Ceran, *Historia i bibliografia rozumowana bizantynologii polskiej 1800–1998*, t. I–II, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2001, s. 29–30, 36, 55; id., *Początki i etapy rozwoju bizantynologii polskiej*, wyd. II popr., Wydawnictwo Instytutu Historii UAM, Poznań 2006, s. 9–10; H. Evert-Kappesowa, *Bizantynologia w Polsce*, [w:] G. Ostrogorski, *Dzieje Bizancjum*, przekł. pod red. H. Evert-Kappesowej, PWN, Warszawa 1967, s. 41; *Kto jest kim w Polsce. Informator biograficzny*, oprac. L. Mackiewicz, A. Żoła, Warszawa 1993, s. 264; M. Starowieyski, *Professore Ottavio Jurewicz*, [w:] *Mélanges d'histoire byzantine offerts à Oktawiusz Jurewicz à l'occasion de Son soixante-dixième anniversaire*, oprac. W. Ceran, Wydawnictwo UŁ, Łódź 1998 (*Byzantina Lodziensia* 3), s. 3–5.

² O. Jurewicz, *Stefan Srebrny (14 I 1890 – 12 X 1961)*, Sprawozdania Prac Naukowych Wydziału Społecznego PAN 5, nr 4 (26), 1962, s. 5–6; id., *Ze wspomnień ucznia*, *Meander* 18, 1963, s. 81–86.

³ Id., *Kazimierz Feliks Kumaniecki. 30 lat pracy naukowej i dydaktycznej*, *Życie Szkoły Wyższej* 12, 1957, s. 63–66; id., *Kazimierz Feliks Kumaniecki (w 30 rocznicę pracy naukowej i dydaktycznej)*, *Eos* 49, 1957/1958, nr 2, s. 25–44; id., *K. F. Kumaniecki. Zum 30. Jahrestag seiner wissenschaftlichen und didaktischen Tätigkeit*, *Das Altertum* 5, 1959, s. 248–256; id., *Kazimierz Feliks Kumaniecki*, *Nauka Polska* 12, 1964, nr 1, s. 68–74; id., *Kazimierz Feliks Kumaniecki*, *Review of the Polish Academy of Sciences* 9, 1964, nr 1, s. 61–63; id., *Kazimierz Kumaniecki w życiu nauki, organizacji nauki, działalności popularyzacyjnej i społecznej*, [w:] C. F. Kumaniecki, *Scripta minora*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wratislaviae – Varsoviae – Cracoviae 1967, s. XIV–XLI; id., *Kazimierz Feliks Kumaniecki. Filolog – humanista – nauczyciel – organizator nauki (18 V 1905 – 8 VI 1977)*, *Przegląd Humanistyczny* 28, 1984, nr 1, s. 75–102.

Filologii Klasycznej UW. Doktorat uzyskał w 1958 r. (*Niewolnicy w komediach Plauta*). Habilitacja miała miejsce w 1962 r. (*Andronik I Komnenos*), profesorem nadzwyczajnym został w 1971, zwyczajnym zaś w 1986 r. W latach 1963–1966 Oktawiusz Jurewicz był kierownikiem Zakładu Filologii Greckiej, Bizantyńskiej i Nowogreckiej w Katedrze Filologii Klasycznej UW. Następnie zaś, w latach 1966–1973, był dziekanem Wydziału Filologicznego UW, a w latach 1981–1996 dyrektorem Instytutu Filologii Klasycznej UW. Pod jego kierunkiem tytuł magistra zdobyło kilkanaście osób, trzy tytuł doktora⁴. Był też recenzentem czternastu prac doktorskich i sześciu prac habilitacyjnych.

W latach 1973–1979 pracował na stanowisku profesora Uniwersytetu Paris IV–Sorbonne. Jednocześnie był dyrektorem tamtejszego Centre de Civilisation Polonaise. Był założycielem i pierwszym redaktorem rocznika „Les Cahiers Franco-Polonais” (1977–1983). Po przejściu na emeryturę profesor Jurewicz był nadal aktywny w ramach Artes Liberales UW, będąc konsultantem naukowym w Komisji Speculum Byzantinum tej instytucji. Odbył wiele stażów naukowych, między innymi na uniwersytetach w Belgradzie, Berlinie, Budapeszcie, Kolonii, Monachium, Moskwie i Paryżu.

Był autorem wielu publikacji wydanych w językach polskim, niemieckim i włoskim⁵. Najważniejsze książki to: *Niewolnicy w komediach Plauta* (Warszawa 1958); *Andronik I Komnenos*⁶ (Warszawa 1962, przekład niemiecki: *Andronikos I Komnenos*, Hakkert, Amsterdam 1970⁷); *Starożytni Grecy i Rzymianie w życiu prywatnym i państwowym* (współautorka: Lidia Winniczuk, PWN, Warszawa 1968, wielokrotnie wznawiana); *Schizma wschodnia* (Książka i Wiedza, Warszawa 1969)⁸; *Gramatyka historyczna języka greckiego. Fonetyka – fleksja* (Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992, wyd. II popr. i uzup. – 1999); *Słownik grecko-polski* (t. I–II, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2000–2001). Spod jego pióra wyszły dwie syntezy dziejów literatury bizantyńskiej: *Literatura bizantyńska*⁹ i *Historia literatury*

⁴ Józef Naumowicz, *Wczesnochrześcijańscy pisarze aleksandryjscy* w Bibliotece Focjusza (1993); Krystyna Krejser, *Zwierzęta gospodarskie w tekstach pisarzy rzymskich I wieku cesarstwa* (1995); Robert Sucharski, *Posejdon w świetle tekstów tabliczek w greckim piśmie linearnym B* (1998).

⁵ *Bibliografia delle opere di professore Ottavio Jurewicz*, [w:] *Mélanges d'histoire byzantine...* (zob. wyżej, przyp. 1), s. 6–9.

⁶ Recenzje: R. Browning, *English Historical Review* 80, 1965, s. 822–823; A. Každan, *Wizantijskij Wriemiennik* 24, 1964, s. 253–254; S. Wiśniewski, *Byzantinoslavica* 26, 1965, s. 387–389.

⁷ Recenzja: O. Kresten, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 20, 1971, s. 328–334.

⁸ Recenzje: R. Ciocan-Ivănescu, *Byzantion* 41, 1971, s. 556–557; A. Ferenc, *Euhemer* 15, nr 1, 1971, s. 105–109. Audycja poświęcona schizmie wschodniej z udziałem Oktawiusza Jurewicza: Polskie Radio, 19 kwietnia 1983, <http://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/1177794,Wielka-schizma-wschodnia>.

⁹ O. Jurewicz, *Literatura bizantyńska*, [w:] *Dzieje literatur europejskich*, t. I, oprac. W. Floryan, PWN, Warszawa 1977, s. 137–188; zob też id., *Grecka literatura – Okres bizantyjski*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. VI, TN KUL, Lublin 1993, s. 82–84.

bizantyńskiej (Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1984, wyd. II – 2007)¹⁰ oraz popularny słownik pisarzy bizantyńskich¹¹. Pod jego redakcją ukazała się *Encyklopedia kultury bizantyńskiej* (Wydawnictwa UW, Warszawa 2002).

W kilku artykułach zajął się dziejami polskiej bizantynologii i neogrecystyki¹². Zaprezentował Michała Psellosa¹³, Annę Komnenę¹⁴ oraz Andronika I Komnena¹⁵ i dokonał przeglądu najważniejszych gatunków literackich uprawianych w XII-wiecznym cesarstwie bizantyńskim¹⁶. Miał też zasługi jako popularyzator¹⁷. Był autorem wielu recenzji książek z zakresu bizantynologii¹⁸.

¹⁰ Recenzje: H. Cichocka, *Przegląd Humanistyczny* 29, nr 1–2, 1985, s. 167–171; K. Ilski, *Balcanica Posnaniensia* 5, 1990, s. 422.

¹¹ O. Jurewicz, *Literatura bizantyńska*, [w:] *Słownik pisarzy świata*, t. I: *Literatura antyczna. Literatura afrykańska*, Planeta & Prespol BB, Warszawa 1994, s. 40–61.

¹² Id., *Z dziejów polskiej bizantynistyki*, *Meander* 12, 1957, s. 222–240; id., *Neogrecystyka w Polsce*, *Meander* 13, 1958, s. 81–87; id., *Komisja Bizantynologiczna Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej (Rzut oka na polską bizantynistykę)*, *Sprawozdania Prac Naukowych Wydziału Społecznego PAN* 7, nr 1, 1964, s. 46–51; id., *Z dziejów recepcji kultury nowogreckiej i klasycznej w Polsce: Józef Dunin-Borkowski*, *Eos* 54, 1964, s. 329–348 (Przedruk: *Przegląd Humanistyczny* 9, nr 1, 1965, s. 119–143); id., *Studi di filologia bizantina condotti in Polonia nel secolo XX (una selezione)*, [w:] *La filologia medievale e umanistica greca e latina nel secolo XX. Atti del Congresso Internazionale Roma, Consiglio Nazionale delle Ricerche, Università La Sapienza, 11–15 dicembre 1989*, oprac. E. Follieri, G. Orlandi, M. Regoliosi, Dipartimento di filologia greca e latina, Sezione bizantine-neoellenica, Università di Roma „La Sapienza”, Roma 1993 (Testi e studi bizantineoellenici 7), s. 629–637.

¹³ Id., *Die Chronographie des Michael Psellos als Quelle zur byzantinischen Kultur im Ausgang des 10. Jh.*, *Eos* 72, 1984, s. 315–322 (przedruk w: *Byzantinische Forschungen* 18, 1992, s. 137–146).

¹⁴ Id., *Z Aleksjady Anny Komneny*, *Meander* 24, 1969, s. 83–84; *Anna Komnena – Kronprinzessin und Schriftstellerin*, [w:] *Griechenland – Byzanz – Europa*, Akademie-Verlag, Berlin 1985, s. 50–60.

¹⁵ *Pobyty Andronika I Komnena na Rusi Halickiej*, *Sprawozdania Prac Naukowych Wydziału Społecznego PAN* 4, nr 5, 1961, s. 48–52; *Aus der Geschichte der Beziehungen zwischen Byzanz und Russland in der zweiten Hälfte des 12. Jahrhunderts*, [w:] *Byzantinische Beiträge*, oprac. J. Irmscher, Berlin 1964, s. 333–357.

¹⁶ *Renesans literatury bizantyńskiej w XII w.*, *Meander* 17, 1962, s. 407–419.

¹⁷ *Miasto o pięciu nazwach: Lygos, Bizancjum, Antonia, Konstantynopolis, Istambul*, *Meander* 18, 1963, s. 467–476; *Walki obrazoburców z ikonodulami w Bizancjum (717–843)*, *Meander* 22, 1967, s. 269–283.

¹⁸ H. Evert-Kappesowa, *Studia nad historią wsi bizantyjskiej w VII–IX w.*, Łódź 1963, *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 28, 1965, s. 157–158; Prokopiusz z Cezarei, *Historia sekretna*, przeł. i oprac. A. Konarek, Warszawa 1969, *Nowe Książki*, 1969, nr 16, s. 1108–1109; H. W. Haussig, *Historia kultury bizantyńskiej*, przeł. T. Zabłudowski, Warszawa 1969, *Nowe Książki*, 1970, nr 7, s. 409–410; S. Runciman, *Ostatni renesans bizantyjski*, przeł. J. Marzęcki, Warszawa 1973, *Nowe Książki*, 1973, nr 16, s. 47; S. Runciman, *Wielki Kościół w niewoli. Studium historyczne patriarchatu konstantynopolitańskiego od czasów bezpośrednio poprzedzających jego podbój przez Turków aż do wybuchu greckiej wojny o niepodległość*, przeł. J. S. Łoś, Warszawa 1973, *Argumenty* 17, nr 33, 1973.

Profesor był też autorem wielu przekładów źródeł historycznych greckich na język ojczysty. Wśród nich najważniejsze są przekłady literatury bizantyńskiej: *Aleksjada* Anny Komneny (t. I–II, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1969–1972, wyd. II – Zakład Narodowy im. Ossolińskich – De Agostini, Wrocław 2005)¹⁹; Nikefor Bryennios, *Materiały historyczne* (Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1972, wyd. II – Zakład Narodowy im. Ossolińskich – De Agostini, Wrocław 2005); Michał Psellos, *Kronika, czyli historia jednego stulecia Bizancjum (976–1077)* (Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1985²⁰, wyd. II – Zakład Narodowy im. Ossolińskich – De Agostini, Wrocław 2005); Focjusz, *Biblioteka* (t. I–V, PAX, Warszawa 1986–1999²¹, wyd. II – Zakład Narodowy im. Ossolińskich – De Agostini, Wrocław 2006). Z literatury rzymskiej należy wymienić wydanie dzieł Horacego opatrzonego przekładami różnych autorów: Kwintus Horacjusz Flakkus, *Dzieła wszystkie* (t. I–II, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1986–1988, wyd. II: Wrocław 2000).

Oktawiusz Jurewicz należał wraz z Haliną Evert-Kappesową (1904–1985) do inicjatorów odrodzenia w Polsce po wojnie studiów nad Bizancjum. Trzeba pamiętać, że w okresie międzywojennym czołowi polscy bizantynolodzy planowali założenie Polskiego Towarzystwa Bizantyńskiego, celem koordynacji badań nad tą dziedziną w Polsce. Wybuch wojny pokrzyżował te plany. W jej wyniku zginęli: Leon Sternbach (1864–1940), Grzegorz Peradze (1899–1942) i Kazimierz Zakrzewski (1900–1941). Na emigracji znaleźli się zaś: Oskar Halecki (1891–1973) i Aleksander Turyn (1900–1981). W 1963 roku z inicjatywy Oktawiusza Jurewicza i Haliny Evert-Kappesowej powstała Komisja Bizantynologiczna przy Komitecie Nauk o Kulturze Antycznej Polskiej Akademii Nauk. Profesor był najpierw jej sekretarzem, a potem aż do r. 2000 jej przewodniczącym (następnie honorowym przewodniczącym). Brał także udział w Międzynarodowych Kongresach Bizantynologicznych – XIV w Bukareszcie (6–12 września 1971) i XVI w Wiedniu (4–9 października 1981)²².

Profesor Oktawiusz Jurewicz był ponadto członkiem: Polskiej Akademii Umiejętności, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Polskiego Towarzystwa Filologicznego, Towarzystwa Historycznego Mommsengesellschaft i członkiem honorowym Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej Polskiej Akademii Nauk. W latach 1963–1973 był sekretarzem naukowym tego komitetu, a następnie wiceprezesem (1979–1981). Był także członkiem redakcji „Meandra”.

Był laureatem wielu nagród: siedmiokrotnie był nagradzany przez rektora Uniwersytetu Warszawskiego, trzy razy uzyskał nagrody ministerialne za twórczość naukową i organizacyjną.

¹⁹ Zob. też O. Jurewicz, *Z Aleksjady...*, (zob. wyżej, przyp. 14).

²⁰ Recenzja: H. Cichocka, *Nowe Książki*. 1986, nr 4, s. 14–15.

²¹ Recenzja: T. Wyszomirski, *Życie Katolickie* 6, nr 10, 1987, s. 118–120.

²² P. Kochanek, *Udział Polaków w 21 Międzynarodowych Kongresach Bizantynistów w latach 1924–2006*, *Vox Patrum* 32, 2012, s. 311–337.

W r. 2000 otrzymał Nagrodę Wydawnictw Katolickich Feniks 2000 za przekład wraz z komentarzem pięciotomowej *Biblioteki* patriarchy Focjusza. Był odznaczony: Medalem Komisji Edukacji Naukowej oraz greckim Złotym Krzyżem Zasługi. W 1998 r. polscy bizantynolodzy uhonorowali go księgą pamiątkową²³.

Odejście Profesora miało miejsce na dwa dni przed jego 90 urodzinami. Pogrzeb odbył się w piątek 6 maja 2016 r. na Cmentarzu Bródnowskim. Pozycja Oktawiusza Jurewicza w świecie nauki była niezwykle wysoka. Był promotorem studiów bizantynistycznych i nowogreckich w powojennej Polsce. Zasłynął jako filolog klasyczny, badacz antyku, mediewista i językoznawca. Jego strata jest dużym ciosem dla nauki polskiej.

michalbyz@wp.pl

ARGUMENTUM

Narratur de vita atque operibus nuper mortui Octavii Jurewicz, professoris Universitatis Varsoviensis, qui toto in mundo innotuit suis studiis Byzantinis. Scrutabatur etiam comoedias Plautinas scripsitque dictionarium Graeco-Polonicum et grammaticam historicam linguae Graecae.

²³ *Mélanges...* (zob. wyżej, przyp. 1). Recenzja: S. Longosz, *Vox Patrum* 17, 1997, s. 507–514.